

DARÓCZI-SZABÓ MÁRTA

A BUDAVÁRI CSIKÓS UDVAR TÖRÖK KORI ÁLLATCSONTJAI

A lelőhelyen végzett feltárások során több tízezer-nyi állatcsont került elő, amelyek az Árpád-kortól egészen a modern beásásokkal tarkított újkorrig datálhatóak. Jelen írásomban annak a török kori településrészletnek az állatcsontanyagát kívánom bemutatni, amelynek kerámiáit Tóth Anikó az előző cikkben elemezte.

Az előkerült 2847 csont általában jó megtartással bírt. A töredékek 78%-t lehetett fajra, vagy legalább család szinten meghatározni, míg a többi darab esetében csak az osztályok elkülönítésére nyílt lehetőség. (A faunalistát ld. a függelékben.)

AZ ELŐKERÜLT FAJOK JELLEMZÉSE

A fajok/kategóriák részletesebb ismertetése a töredékszámuk alapján felállított fontossági sorrendben történik.

Házi szárnyasok.

A darabszám tekintetében a *házi tyúkok* állnak az élen, a meghatározható fajú állatok 57,8% hozzájuk tartozik. Ez az érték annak ellenére is figyelemreméltó, hogy a házi emlősállatok és madarak csontjainak darabszáma közvetlenül nem hasonlítható össze¹. A házi tyúkok vad őse, a bankiva- vagy vörös dzsungeltyúk nem élt a Kárpát-medencében. A házasított leszármazott valamikor a vaskor táján jelent meg hazánk területén, majd a római korra vált széles körben elterjedté.² A háziszárnyasok között egyértelműen ez a faj dominál, hiszen az 1277 darab tyúkcsontra mindössze 11 lúd- és 9 kacsacsont jutott. Bár valamelyest eltérő arányokkal, de ez a fontossági sorrend figyelhető meg a baromfiudvarok faji összetételében az egész török korban.³ Annak, hogy a csontvázakból inkább a nagyobb és ellenállóbb hoszsúcsontok maradtak meg, tafonómiai okai vannak, azt azonban, hogy a lábközépcsontból ötször annyit került elő, mint pl. combsontból, nem lehet ezzel

magyarázni. A tyúkcsontok legalább 247 egyedtől származtak. Ezek közül 179 darabból lehetett nemet is határozni, az eredmény 128 tyúk és 51 kakas. A csontok harmada fiatal korban levágott állatokról árulkodik. Betegségek nyomai 26 csonton látszódtak. A traumás elváltozásokat viszonylag könnyen fel lehetett ismerni, (három lábközépcsont és egy szegycsont tartozik ebbe a csoportba), de jóval nehezebb megállapítani a kiváltó okot egy-egy csontkinövés, vagy csontszivacsosodás esetében. A legsúlyosabb elváltozást egy kakas tarsometatarsusán figyeltem meg, amelyen, azon kívül, hogy a csont a tengelye mentén enyhén elgörbült és elcsontosodtak az in-szalagok, a csont disztális vége (talán egy sérülés utáni fertőzés következtében) elhalt és a necrosis ráterjedt a sarkantyúra is. (1. kép) Bár az nem zárható ki, hogy a kötőszövetek még összetartották az állat lábát, használni már biztos, hogy nem tudta.

A tyúkok kiemelkedően magas aránya nem egyedülálló jelenség ebben az időszakban. A közelmúltban a Budai Vár területéről két hasonló nagyságú állatcsontanyagot is publikáltak,⁴ ahol, ahogy az az 1. ábrán is látható, szintén kiemelkedő a házi szárnyasok aránya, bár egyik helyen sem érik el az itteni mértéket.

Bár a *házi lúd* vad őse hazánk területén is átvonul, úgy tűnik, a házasított forma szintén a vaskor táján jelent meg.⁵ Az előkerült csontok legalább két kifejlett egyed maradványai.

A *házi kacska* vad őse, a tőkés réce is őshonos a Kárpát-medencében, így a faj házasítása akár helyben is elképzelhető, ennek ellenére a nagyobb méretű, egyértelműen házasított példányok maradványai csak a török korban jelentek meg hazánkban.⁶ A csontok ez esetben is legalább két kifejlett példányra utalnak.

A házi szárnyasok előnye a többi gazdasági haszonállattal szemben az, hogy viszonylag könnyen

¹ BARTOSIEWICZ-GÁL 2007.

² BARTOSIEWICZ 2004. 137–138.

³ VÖRÖS 2002. 341.

⁴ DARÓCZI-SZABÓ 2004; CSIPPÁN 2008.

⁵ BARTOSIEWICZ 2002.

⁶ BARTOSIEWICZ 1996.

tarthatóak a ház körül még a városokban is. A húruk és tojásaik mellett pedig a tollak hasznosításával is számolhatunk.

Juh és/vagy kecske.

A töredékszám alapján felállított fontossági sorrendben a tyúkok mögött a juhok és kecskék következnek a maguk 22%-os arányával. E két faj csontfelépítésében igen hasonló egymáshoz, emiatt elkülönítésük nem mindig lehetséges, jelen anyagban is mindössze négy szarv, két koponya és tizenhárom metapódium alapján sikerült. A kapott eredmény 18:1 arányban mutatja a juhok túlsúlyát, amely alapján feltételezhető előbbieik dominanciája a többi, fajra szét nem választható maradványok között is. (Manapság a muszlimok között a kecskehús meglehetősen alárendelt szerepet játszik az étkezésben, fogyasztása inkább csak a szegényebb rétegekre jellemző.⁷)

A töredékek mintegy feléből lehetett életkort határozni. A nagy mennyiségben előkerülő fiatal egyedek maradványai (60% felett) a húshaszon fontosságát jelzik szemben az esetleges másodlagos hasznosításokkal. (2. ábra)

Noha a török korban már számolhatunk szarvatlan kecskével is⁸, a megmaradt koponyák alapján ezek nyomára az itteni csontok között nem akadtam. A megtalált szarvcsapok mind juhoktól származtak, amelyek között akadtak olyanok, amelyek a középkortól ismert parlagi juhokra utalnak, (jellegzetességük a kis méret, valamint, hogy a tengelyük mentén enyhén befele fordulnak és ívesen hajlanak,) illetve olyan, a 16–17. századtól kezdve felbukkanó típus, amelyek jellemzője, hogy széles V alakban indul, majd oldalt ívesen hajlik, illetve különböző mértékben csavarodik. Utóbbi nem azonos a későbbi rackákkal.⁹

A töredékek Uerpmann-féle húsminőségi osztályokba sorolása¹⁰ a közepes értékű húsokat hordozó csontok fölényét mutatja, amelyet a legnagyobb, majd a legkisebb értékűek követnek. (2. táblázat) A közepes értékű húsok kategóriájának mennyiségét az amúgy is nagy számban levő és post mortem könnyen töredező bordák tovább növelik.

Marmagasságot (Teichert módszerével¹¹) mindössze egy juh kézközépcsontjából lehetett számítani, a kapott érték egy 53 cm-es egyedre utal. Ez alatta marad a korszak átlagának.¹²

Mindössze két csonton lehetett patológiás elváltozásokat megfigyelni. Az egyik esetben egy bordán fedeztem fel gyógyult törés nyomát, míg a másik darab egy hátcsigolya volt, amelyen ismeretlen kórú csontkinövés látszódott.

Szarvasmarha.

Ahhoz képest, hogy a szarvasmarha milyen sokoldalúan hasznosítható úgy elsődlegesen, mint másodlagosan, jelen anyagban a töredékek számát tekintve a kiskérődzők mögé szorultak, arányuk a fajra meghatározható csontok között mindössze 13%. 163 darabból lehetett az állatok életkorára következtetni, ezek több, mint fele fiatalon pusztult el, (2. ábra) amely a húshaszon fontosságát mutatja. Erre utalnak azok a vágás- és bárdolásnyomok is, amelyeket összesen 82 darabon lehetett megfigyelni. Azok a vágásnyomok azonban, amelyeket az egyik koponyatöredéken látszódtak a szarvcsap tövével, a szaru eltávolítását és megmunkálását jelzik. Az Uerpmann-féle besorolás a legkevésbé értékes, C kategóriás csontok többségét mutatja, amelyet a B, illetve az A kategóriás húsokat hordozó csontok követnek. (2. táblázat)

Nem határozni és marmagasságot számolni mindössze egy lábközépcsontból lehetett, az adott egyed Nobis¹³ és Calkin alapján¹⁴ egy 119 cm-es tehén. Ezzel az értékkel, noha nem lóg ki a török kori tehének átlagából¹⁵, a nagyobb méretű egyedek közé sorolható.

Patológiás elváltozásra mindössze egy esetben akadtam: az egyik lábközépcsont felszínén csontfelszívdás nyoma látszódott.

Macska.

A töredékszám alapján felállított fontossági sorrendben (a fent említett fajokhoz képest jócskán lemaradva) a macskák következtek. Arányuk a meghatározható fajok között alig 2%. A csontok legalább négy egyedtől származtak, amelyek közül az egyik még fiatal, juvenilis korú állat lehetett. Maradványaik a kutyák csontjainál nagyobb arányban kerültek elő, ami egyfelől magyarázható a muszlimok toleránsabb hozzáállásával a macskákkal szemben, (hiszen ezek, az ebekkel ellentétben, nem számítottak tisztátalanak,) másfelől a kutyák viszonylagos hiányával is.

Sertés.

Bár a sertések aránya a fajra meghatározható állatfajok között mindössze 1,7%, annál azért több csont

⁷ BANKHEIRA 1999. 103.

⁸ BARTOSIEWICZ-GÁL 2004.

⁹ VÖRÖS 2002. 346.

¹⁰ UERPMANN 1973.

¹¹ TEICHERT 1975.

¹² VÖRÖS 2002. 345.

¹³ NOBIS 1954.

¹⁴ CALKIN 1962.

¹⁵ VÖRÖS 2002. 343–344.

került elő, hogy a muszlimok által tisztátalannak tartott disznóhús¹⁶ fogyasztásának teljes mellőzéséről beszélhetnénk. (Az sem zárható ki teljesen, hogy az előkerült 37 darab korábbi korszakok leletanyagából keveredett a török kori csontok közé.) Noha ilyen kis mennyiségnél torzíthatnak a csontok által mutatott arányok, az életkor meghatározására alkalmas darabok között ez esetben is 60% körüli a fiatalon elpusztult állatok aránya (2. ábra). Az Uerpmann-féle kategóriákba történő besorolás szerint a legtöbb csont a legértékesebb A, majd a közepes B, legvégül pedig a legértéktelemből kerül elő. (2. táblázat) A töredékes darabok egy esetben sem tették lehetővé a marmagasság kiszámítását. Nemet két szemfögből lehetett határozni, mindkettő kandisznótól származott.

Kutya.

A kutya (amelynek aránya 1,2%) szintén tisztátalan állatnak számít az iszlám szerint. A maradványok legalább három egyedre utalnak, amelyek közül az egyik (Koudelka módszerét használva¹⁷) 60 cm marmagasságú volt. Ez a mai fajtákat tekintve is nagynak számít, így eléggé kilógatott a városokra jellemző, átlagosan kisebb méretű ebek közül.¹⁸ Sajnos az állat koponyája nem maradt meg, így az esetleges fajtajellegeket nem lehetett rajta megvizsgálni.

Ló.

Noha a lóhús fogyasztása nem tiltott az iszlám szerint, (egyes teológiai iskolák fenntartásokkal, mások fenntartás nélkül megengedték¹⁹), az előkerült maradványok csak ritkán sorolhatóak a konyhahulladék közé. Az innen előkerült 17 csont közül is mindössze egyről, egy vágott combcsontról lehetett ezt egyértelműen kijelenteni.

Noha a korszak egyéb lelőhelyeiről változatos méretű egyedeket ismerünk 120–156 cm közé eső marmagassággal²⁰, olyan ép csontokra nem akadtam, amelyek alapján meg lehetett volna becsülni az itteni példányok méreteit.

Vadon élő állatok.

Ebbe a csoportba meglehetősen kevés csont sorolható, a vademlősök és a halak illetve kétéltűek aránya

együttesen is mindössze 0,45%. Előbbiek közé egy szarvasagancs töredéke tartozott, amelyhez az állat elejtése nélkül is hozzá lehetett jutni, valamint egy őz- és egy nyúlcsont. Utóbbiról nem lehet eldönteni, hogy vadászott mezei, vagy a középkor folyamán háziasított üregi nyúltól származott-e, így egyedül az őz tekinthető egyértelműen zsákmányállatnak. A vadállatok csontjainak elenyésző aránya azt mutatja, az itt élők étkezéseiből a vadhúsok szinte teljesen hiányoztak.

Halakhoz mindössze két nagyméretű töredék köthető, mindkettő tokféle (minden valószínűség szerint viza) maradványa. A halfogyasztás fontossága a ténylegesnél jóval kisebbnek tűnhet az előkerült csontok mennyisége alapján, amely – részben – e csontok rossz megtartásával magyarázható.

A mocsári teknős őshonos Magyarországon. E faj maradványai viszonylag gyakran kerülnek elő, de sokszor nem lehet eldönteni, véletlenül keveredtek az adott lelőhely anyagába, vagy a maradványok konyhahulladéknak tarthatóak. Utóbbit már csak azért sem lehet kizárni, hiszen teknősből készült receptek Bornemisza Anna 1680-ból származó szakácskönyvében is megjelennek,²¹ amely a mainzi választófejedelem számára Marx Rumpolt által 1581-ben írt könyv 1604-es kiadásának a fordítása.

Hasonló a helyzet a kagylóval is: a megmaradt darab szintén tartható konyhahulladéknak.

Megmunkált darabok.

A megmunkált darabok közé tizenegy csont- és egy agancseszköz tartozott. Előkerült két késnyél, három dobókockaként használt kiskérődző csigacsont, egy (feltehetőleg játékként használt) szarvasmarha első ujjperc, két rátétdísz és négy eszközkészítési hulladék, amelyek közül három gyöngyök, ill. gombok alapanyagául szolgált.

A késnyeleket nagytestű emlősök hosszúcsontjából készítették, két-két csontfélből illesztve össze azokat. A pengék és a szögek egy része mindkét esetben megmaradt. (2. kép) A dobókockaként használt csigacsontok közül az egyik hosszú ideig tartó használatára mindössze az erőteljesen felfényeződőtt felszín utalt. A másik két darabnál nemcsak a caudalis és a cranialis oldalt egyengették el, de ólommal is befolyásolták a tárgyak súlypontját. (3. kép) Hasonló darabok kerültek elő pl. a szolnoki vár török kori rétegeiből,²² illetve a Teleki palota 7. gödréből.²³ A szarvasmarhaujjpercet hosszában és keresztben is átfúrták, valamint a caudalis felén hosszában le

¹⁶ A sertéshús fogyasztása a legkorábbi időkben nem volt tiltott, csak a zsidó hagyományok átvételével vált azzá. Ld. MAZAHÉRI 1989. 106.

¹⁷ KOUDEKA 1885.

¹⁸ TASSI 2002. Noha az idézett hivatkozás a középkorra koncentrált, a szintén általam vizsgált török kori kutyáknál is ugyanez a tendencia figyelhető meg.

¹⁹ MAZAHÉRI 1989. 106.

²⁰ VÖRÖS 2002. 347.

²¹ LAKÓ 1983.

²² KOVÁCS 1989.

²³ DARÓCZI-SZABÓ 2004. 164. 2.-3. kép

vagdoszták róla a kiállóbb részeket. Hasonló darabok találtak a lelőhely korábbi, középkori rétegeiben is. Az egyik rátétdísz agancsból készítették, ez egy keskeny, hosszú, íves formájú lapocska, amelyet azonban félbehagytak, a másik, amely hosszúcsontszilánkból készült, talán egy kisebb ládika díszítő szegélye lehetett. A gyöngyöket és/vagy gombokat szintén hosszúcsontszilánkokból vágták ki. Az egyik marha kézközépcsontjának proximális epifízisét gondosan lefűrészelték, ez a negyedik eszközkészítési hulladék.

A lelőhely legközelebbi párhuzamainak a budai vár területén korábban folytatott török kori feltárások leletanyagai tekinthetőek. Ilyenek a domonkos kolostorból²⁴ valamint a Pasa palotából előkerült²⁵, ill. a Bökönyi által pontosabb helymeghatározás nélkül közölt állatcsontanyagok²⁶, a Teleki Palota 7. számú gödre²⁷, valamint a Szent György téren, a Királyi istállók területén feltárt ún. amulettes gödör csontjai.²⁸ Az ezekről a lelőhelyekről származó állatcsontok összehasonlítása a Csikós udvariakkal az 1. ábrán látható²⁹.

ÖSSZEGZÉS

A Csikós udvari csontok túlnyomó többsége konyhahulladéknak tartható, amelybe olykor egyéb eredetű szemét (ld. a nem húshasznú állatok maradványai), ill. megmunkált darabok is belekerültek. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a városokból

és várakból előkerült állatcsontok (a baromfik, a kutyák és a macskák kivételével) nem a helyi termelést, csak a helyi fogyasztást tükrözik. Ahogy azt már a bevezetőben is említettem, a lelőhelyről származó leletanyag az Árpád-kortól kezdve egészen az újkorig tartó időszakot fellelta. Mivel a korszakok szerinti elemzés messze meghaladná jelen cikk kereteit, csak utalni tudok arra, hogy a török kori csontok az állatok egymáshoz viszonyított arányát tekintve mennyire más képet mutatnak, mint az előtte, illetve utána következő időszakokban. A legszembetűnőbb változások: a tyúkcsontok dominanciája, a sertések eltűnése, a kiskérődzők megnövekedése, valamint a szarvasmarhák maradványainak csökkenése. Ide tartozik az iszlám által tisztátalannak tartott kutyák arányának visszaesése is a Mohamed próféta számára oly kedves macskákéhoz³⁰ képest. Noha a megfigyelt jelenségek értelemszerűen csak ennek a területnek a maradványait jellemzik, (ahhoz, hogy általánosságban beszélhessünk a Budai Vár húsfogyasztási szokásairól a török korban, sokkal több archaeozoológiai elemzésre lenne szükség) általánosan jellemző erre az időszakra a disznóhús fogyasztásának a számottevő csökkenése nemcsak a török etnikumú, de a magyar lakosság körében is³¹, ezzel párhuzamosan pedig a kiskérődzők fontosságának a megnövekedése. BARTOSIEWICZ 1991 BARTOSIEWICZ László: Macskahiedelmek. In: A Macska. 2. (1991), p. 1-3.

²⁴ MATOLCSI 1981.

²⁵ BÖKÖNYI 1974.

²⁶ BÖKÖNYI 1958, és 1963.

²⁷ DARÓCZI-SZABÓ 2004.

²⁸ CSIPPÁN 2008.

²⁹ Az összehasonlításból, csekély darabszáma miatt, ki kellett hagynom Bökönyi Sándor utolsóként említett feldolgozását.

³⁰ BARTOSIEWICZ 1991.

³¹ BARTOSIEWICZ 1992.

IRODALOMJEGYZÉK

- BARTOSIEWICZ 1992 BARTOSIEWICZ László: Addendum. – Zooarchaeology in Székesfehérvár: The Géza Square and Csók István Street sites. *ActaArchHung* 44: (1992), p. 397–413.
- BARTOSIEWICZ 1996 BARTOSIEWICZ László: Közép- és török kori állatmaradványok Segesdről (Medieval and Turkish Period animal bones from Segesd, Southwestern Hungary). *SMK* 12. (1996), p. 183–222.
- BARTOSIEWICZ 1997–1998 BARTOSIEWICZ László: Animal exploitation in Turkish Period Hungary. *OTIVM* 5–6. (1997–98), p. 36–49.
- BARTOSIEWICZ 2002 BARTOSIEWICZ László: Ordacsehi-Kécsimező temetőjének állatmaradványai. *SMK* 15. (2002), p. 65–67.
- BARTOSIEWICZ 2006 BARTOSIEWICZ László: Régenvolt háziállatok. Bp., 2006.
- BARTOSIEWICZ–GÁL 2004 BARTOSIEWICZ L. – GÁL E.: in Hungary. In: Gerelyes I. – Kovács Gy. szerk.: A hódoltság régészeti kutatása. (*Opuscula Hungarica* 3.) Bp., 2004. p. 365–376.
- BARTOSIEWICZ–GÁL 2007 BARTOSIEWICZ László – GÁL E.: Sample size and taxonomic richness in mammalian and avian bone assemblages from archaeological sites. *Archeometriai Műhely* 1. (2007), p. 37–44.
- BANKHEIRA 1999 BANKHEIRA H. M.: Lier et séparer. Les fonctions rituelle de la viande dans le monde islamisé. *L’Homme*. 39. (1999):152., p. 89–114.
- BÖKÖNYI 1958 BÖKÖNYI Sándor: A budai várpalota ásatásának állatcsontanyaga, XIII–XVII. század. *BudRég* 18. (1958), p. 455–486.
- BÖKÖNYI 1963 BÖKÖNYI Sándor: A budai várpalota ásatásának állatcsontanyaga II. *BudRég* 20. (1963), p. 395–425.
- BÖKÖNYI 1974 BÖKÖNYI Sándor.: History of domestic mammals in Central and Eastern Europe. Bp., 1974.
- CALKIN 1962 CALKIN, V.: K istorii zhivotnovodstvo v vostochnoi Evrope. *Materialy Isladovania po Archeologii SSSR* 107. (1962), p. 140.
- CSIPPÁN 2008 CSIPPÁN Péter: Az állatcsontok kulturális sajátosságokat jelző szerepe: XIV–XVI. századi állatcsontleletek Budáról. *BudRég* 41. (2008), p. 299–316.
- DARÓCZI-SZABÓ 2004 DARÓCZI-SZABÓ László: Állatcsontok a Teleki palota török kori gödréből. *BudRég* 38. (2004), p. 159–166.
- KOUDELKA 1885 KOUDELKA, F.: Das Verhältniss der Ossa longa zur Skeletthöhe bei den Saugtieren. *Verhandl. D. Naturforsch. Ver. Brünn* 24. (1885), p. 127–153.
- KOVÁCS 1989 KOVÁCS Gyöngyi. Juh astragalos-játékkockák a szolnoki vár területéről. *ArchÉrt* 114. (1989), p. 103–110.
- LAKÓ 1983 LAKÓ E.: Bornemisza Anna szakácskönyve 1680. Bukarest, 1983.
- MATOLCSI 1981 MATOLCSI János: Mittelalterliche Tierknochen aus dem Dominikanerkloster in Buda. *FontArchHung* 1981. p. 203–254.
- MAZAHÉRI 1989 MAZAHÉRI, A.: A muszlimok mindennapi élete a középkorban, a 10-től a 13. századig. Bp., 1989
- NOBIS 1954 NOBIS, G.: Zur Kenntnis der ur- und frühgeschichtlichen Rinder Nord- und Mitteldeutschlands. *Zeitschrift für Tierzüchtung und Züchtungsbiologie* 63. (1954), p. 155–194.
- TASSI 2002. TASSI Márta: Kutyák a középkori Magyarországon. (Szakdolgozat)
- TEICHERT 1975 TEICHERT, M.: Osteometrische Untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei Schafen. In: A. T. Clason ed.: *Archaeozoological studies*. Amsterdam–New York, 1975. p. 51–69.

UERPANN 1973

UERPANN H.-P.: Animal bone finds and economic archaeology: A critical study of „osteo-archaeological” method. *World Archaeology* 4/3. (1973), p. 307–322.

VÖRÖS 2002

VÖRÖS S I.: Török kori állatcsontleletek Magyarországon. In: *A hódoltság régészeti kutatása. (Opuscula Hungarica 3.)* Bp., 2002. p. 339–352

ANIMAL BONES FROM THE TURKISH ERA
OF THE CSIKÓS COURTYARD IN BUDA

The animal bones found in the Csikós courtyard from the Turkish era show a marked difference from the ones found at the same site from medieval and modern periods. The greatest differences regarding meat-breed animals are the dominance of hens, the almost complete disappearance of swine which were considered unclean, the growth in the ratio of small ruminants and the decrease in the number of cattle. Although consumption of horsemeat was not forbidden, it was definitely not widespread. On one of the few horse-bones (a femur), however, evidence of cutting suggests that the meat of this particular

animal was actually consumed. Among non-meat breed animals a drop in the ratio of dogs – which were considered unclean in Islam – is apparent compared to that of cats. The negligible percentage of game bones shows that game was almost entirely absent from the diet of those living here. Although the observed phenomena obviously characterise the remains only at this site, a general trend in the Turkish era was the significant decrease in the consumption of pork not only among ethnic Turks but also in the Hungarian population, and, parallel with this, the increasing importance of small ruminants.

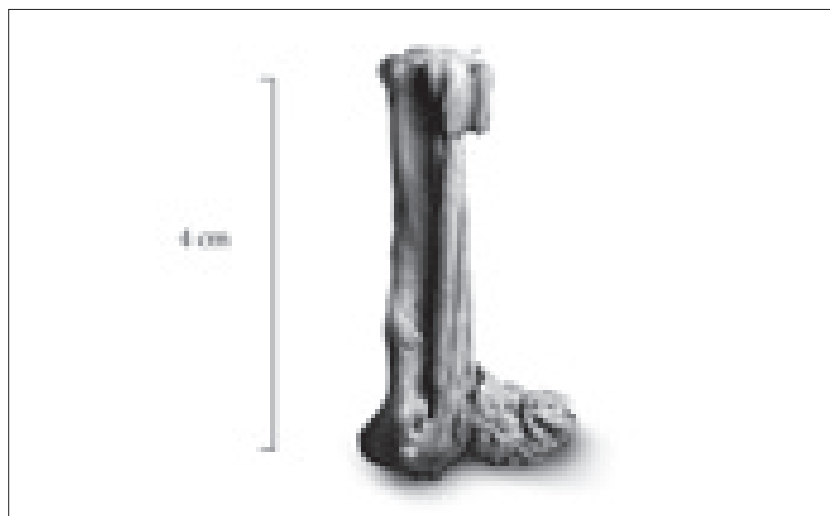
FÜGGELÉK

FAJOK	DARAB	%	MINIMÁLIS EGYEDSZÁM
Házityúk <i>Gallus domesticus</i> L. 1758	1277	57,8	247
Juh vagy kecske <i>Caprinae</i> Gray 1852	470	21,27	13
Szarvasmarha <i>Bos taurus</i> L. 1758	288	13,03	9
Macska <i>Felis catus</i> L. 1758	44	1,99	4
Sertés <i>Sus domesticus</i> Erxl.1777	37	1,67	3
Kutya <i>Canis familiaris</i> L. 1758	27	1,22	3
Ló <i>Equus caballus</i> L. 1758	17	0,76	2
Juh <i>Ovis aries</i> L. 1758	18	0,81	4
Házilúd <i>Anser domesticus</i> L. 1758	11	0,49	2
Házikacsa <i>Anas domesticus</i> L. 1758	9	0,4	2
Kecske <i>Capra hircus</i> L. 1758	1	0,045	1
Háziállatok	2199	99,5	
Gímszarvas <i>Cervus elaphus</i> L. 1758	1	0,045	1
Őz <i>Carpeolus carpeolus</i> L. 1758	1	0,045	1
Mezei vagy üregi nyúl <i>Lepus</i> sp.	1	0,045	1
Vademplősök	3	0,13	
Mocsári teknős <i>Emys orbicularis</i> L. 1758	5	0,23	1
Viza <i>Huso huso</i> L. 1758	2	0,09	1
Halak és kétéltűek	7	0,32	
Vadon élő állatok	10	0,45	
Meghatározhatóak	2209	100	
Marha-ló méretű emlős <i>Mammalia</i> indet.	331		
Kiskérődző-sertés méretű emlős <i>Mammalia</i> indet.	281		
Madár <i>Aves</i>	25		
Kagyló <i>Bivalvia</i>	1		
NEM MEGHATÁROZHATÓAK	637		
ÖSSZESEN	2847		

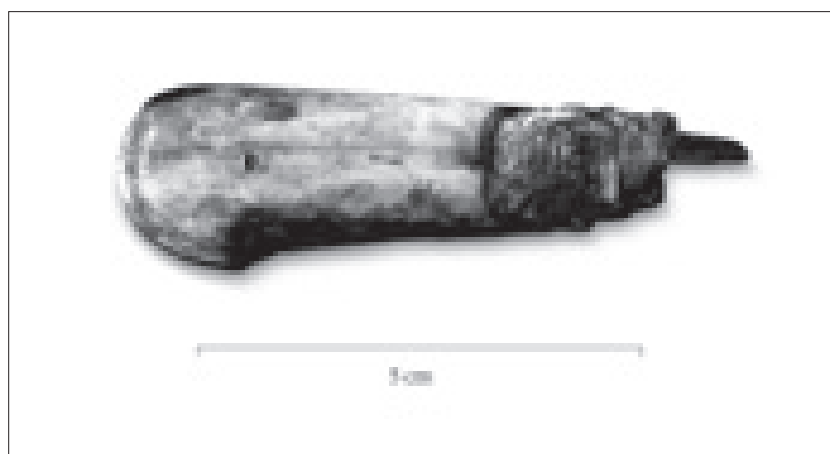
1. táblázat: Faunalista

	JUH/KECSKE	JUH	KECSKE	SZARVASMARHA	SERTÉS	LÓ	ŐZ	NYÚL
atlas	7			5	3			
epistropheus	3							
vertebra cervic.	8			4				
vertebra thorac.	19			2	1			
vertebra lumb.	22			1				1
vertebra indet.								
scapula	34			10	1			
humerus	35			13	9	1		
pelvis	28			23	3	2		
sacrum				2				
femur	24			27		1		
A húsérték	180			87	17	4		1
cranium	7	2		12	2			
maxilla	6				5			
mandibula	17			16	1			
os hyoideum				2				
costa	100			22				
sternum								
radius	26			14			1	
ulna	16			10	1			
patella				2				
tibia	57			19	2			
fibula					1			
B húsérték	229	2		97	12		1	
cornus		4		2				
dens	2			8	3	5		
vertebra caud				1				
calcaneus	18			14	1			
astragalus	16			10		2		
ossa carpi				1				
metacarpus	2	8	1	6		2		
ossa tarsalia	4			8				
metatarsus	7	4		11	1			
phalanx I.	7			22	3	2		
phalanx II.	2			10		2		
phalanx III.	1			11				
C húsérték	62	16	1	104	8	13		
os longum in.	3							
os planum in.								
ÖSSZESEN	470	18	1	288	37	17	1	1

2. táblázat: A húsfogyasztásban szerepet játszó emlősállatok csontjainak anatómiai eloszlása és az Uerpmann-féle húsminőségi osztályok szerinti besorolása

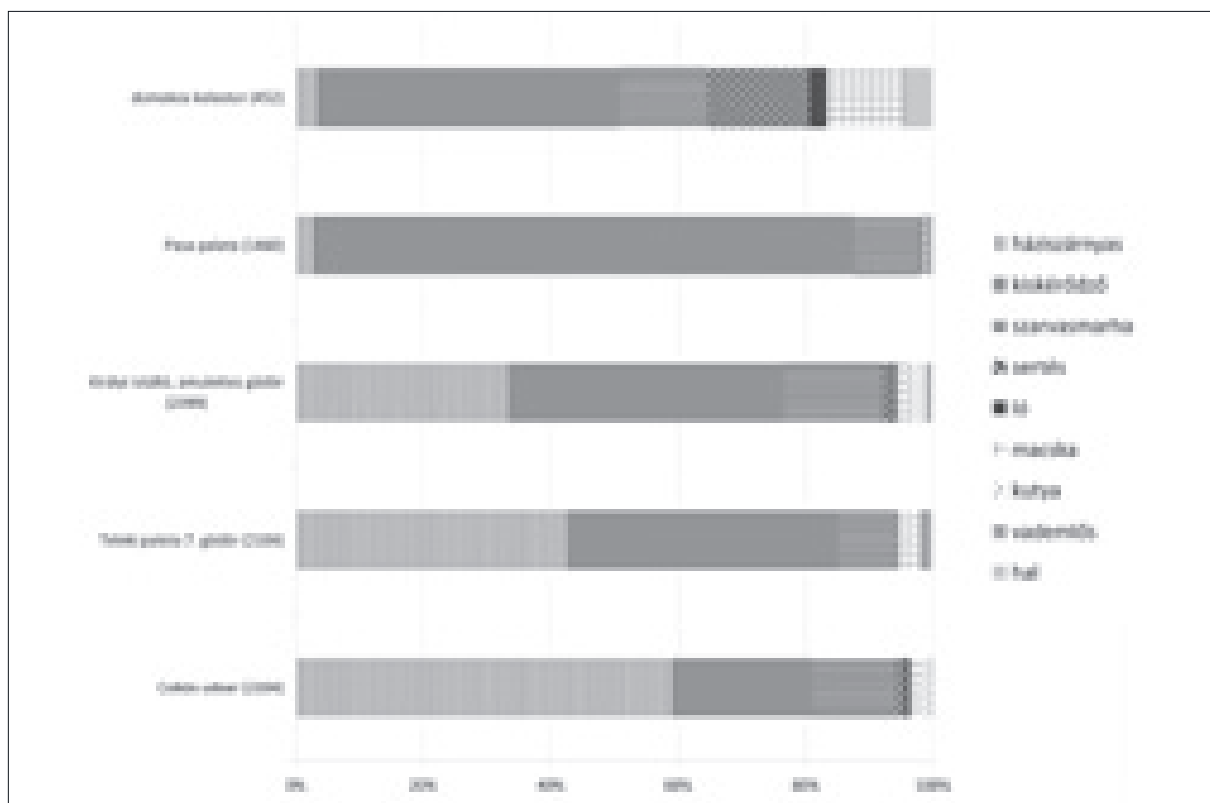
1. kép. Kakas tarsometatarsusa csontelhalás nyomával

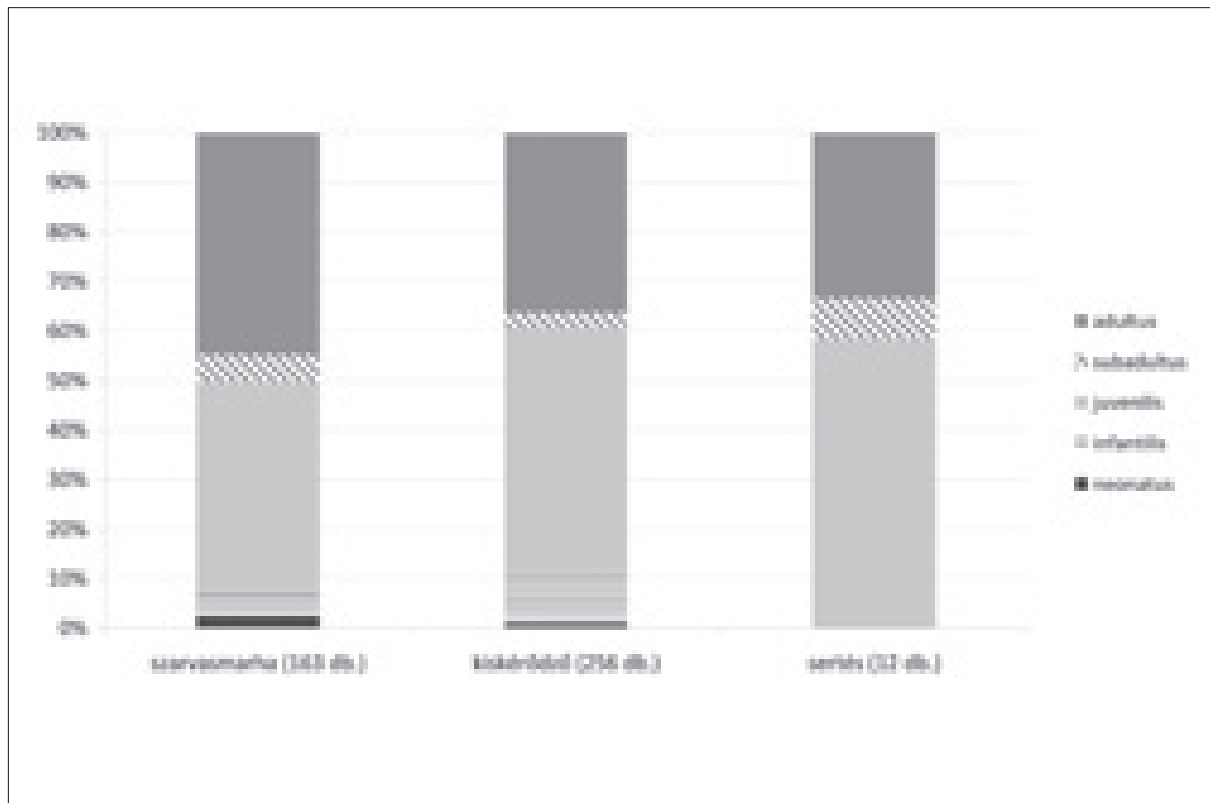
2. kép. Késnyél

3. kép. Játékként használt kiskérődző csigacsontok

1. ábra. A Csikós udvari állatfajok/kategóriák összevetése egyéb Budáról származó török kori anyagokkal. A lelhelyek mögött zárójelbe téve a felhasznált csontok száma.

2. ábra. A húsfogyasztásban szerepet játszó házi emlősállatok életkor szerinti eloszlása